

megint előrelépünk. Ellenkező esetben hogyha felcseréljük a feladatköröket és megterhelünk tudományos grémiumokat számukra teljesíthetetlen bürokratikus feladatokkal, illetve a bürokrácia széthulló módon, a hiánygazdálkodás alapján a meglévő jót, rosszat, középezt tömögeti, szünteti meg, vonja össze, mint amire rengeteg példa volt, akkor nemhogy offenzívát nem fogunk indítani, hanem elsorvad az is, ami van.

A hungarológiai felsőoktatás hazai háttéréről

SZÚCS TIBOR

Külön örülök a hungarológiai felsőoktatás kitüntetett témájának. Ezzel kapcsolatban nekem konkrétan a *magyar mint idegen nyelv / hungarológia* egyetemi szak (hazai felsőoktatásbeli) háttéréről és lehetőségeiről (az alapképzésről és a továbbképzésről) volna elsősorban mondandóm. E témakörhöz kapcsolódóan szívesen bemutatnám új *Hungarológiai Évkönyv*ünket is, amely profilja szerint éppen a hazai hungarológiai felsőoktatás elvi és gyakorlati kérdéseivel kíván foglalkozni. (A hungarológiai kiadványok ügye a három vitaindító tanulmányban is megfogalmazódik.) Úgy gondolom, hogy ez a kérdéskör, ti. a hungarológiai felsőoktatás mint a szakemberképzés hazai háttére is méltán részét alkothatja „*A hungarológia továbbfejlesztésének koncepciói*” című eszmecsere tematikájának, hiszen ma már ráadásul egyre inkább abban a szerencsés helyzetben lehetünk, hogy valóban képesített, sőt külön szakképesítésre fölkészített, illetve továbbképzett lektorokat is delegálhatunk. S a jövőben ez nyilván általános körülvárásá alakul, sőt várhatóan a magyar mint idegen nyelv itthon működő tanárainak egyre szélesebb körére is kiterjed majd a szak-képzettség, illetve a valamilyen szintű továbbképzés követelménye.

Kiindulásul Fazekas Tiborc vitaindító írásának (*Hungarológia* 2) 4–5. pontjához kapcsolódóan, az interdiszciplináris jelleg és az intézményi tagoltság összefüggésében itt, a felkészítő szerepű hazai hungarológiai felsőoktatás terén is érdemes hangsúlyozni, hogy a magyar mint idegen nyelv és a hungarológia szükségszerű párosítást képvisel, s az egység összetartozását maga a gyakorlati közvetítés (elsősorban az oktatás, másodsorban az ismeretterjesztés) is gyakran kifejezetten igényli. A közvetítésre hivatott szakembernek így tehát mind a nyelvre és a nyelvoktatásra, mind pedig a kultúra széles körére vonatkozóan korszerű ismeretekre van szüksége.

1. Az egyetemi magyar mint idegen nyelv szakról

A hazai előzményekről, a koncepció kialakulásáról Szépe György professzor szép áttekintéssel szolgál az idén Pécsett indított *Hungarológiai Évkönyv* 1. számában.

Ehhez kapcsolódóan ugyanott magam is kísérletet tettem vázlatosan áttekintő képet nyújtani a magyar mint idegen nyelv / hungarológia (MIH) jelenlegi itthoni oktatásának helyzetéről.

A Pécsi TE BTK Nyelvtudományi Tanszék programjának jelenlegi (nappali tagozatos) tantervében a *magyar mint idegen nyelv* (MIH) **specializációként** (1992-től) és **szakként** (1998-tól) egyaránt szerepel. Belső szakosodásként (40 kredités specializációként) magyar és/vagy idegen nyelv szakos hallgatók, (90 kredités) szakként magyar szakosok vehetik fel (a bemenethez legalább középfokú, a kimenethez felsőfokú nyelvismeret dokumentálásával). Ez utóbbi kerettantervi előírásaiban már az új bölcsészképzési követelményekhez igazodunk.

A szakosodásban részt vett hallgatók diplomabejegyzéssel (oklevélbe-tétlappal), a szakon végzett diákok teljes értékű oklevéllel kapnak képesítést a MIH oktatására. A teljesített tanulmányi kötelezettségekben mutatkozó mennyiségi különbség természetesen minőségi következményekkel is jár, s ez nemcsak felkészültségükben tükröződik, hanem előbb-utóbb nyilvánvalóan az elhelyezkedés esélyeiben is differenciáló tényezővé alakulhat, hiszen hosszabb távon valószínűleg kialakul majd a lényegében reálisnak tekinthető gyakorlat: a szakosodással inkább a hazai magyartanításban (idegen ajkúaknak itthon szervezett nyelvtanfolyamokon stb.) lehet érvényesülni, a rangosabb szakkal viszont egyértelműen növekednek a külföldi (lektori, illetve vendégtanári) álláspályázatok kilátásai is.

Újabb pécsi terveink között szerepel a **levelező** tagozatos képzés beindítása is (2001 őszétől). Az elmúlt években ugyanis egyre több érdeklődő fordul hozzánk azzal a kérdéssel, hogy posztgraduális formában miként szerezhetnének ilyen speciális képzettséget magyartanári oklevelük mellé. Erre tehát valós társadalmi igény is mutatkozik, hiszen a külföldi és hazai terep is egyre bővül. A már végzett magyartanárok számára tehát levelező oktatás keretében biztosíthatnánk ezt a lehetőséget. (Ez a posztgraduális keret ugyanakkor távlatilag még akár azt is rugalmasan lehetővé tehetné, hogy – ha lesz rá igény, s optimális esetben budapesti, szegedi és debreceni kollégákkal együttműködve – a tanterv egyes egységeit modulszerűen beépítsük a kezdő lektorok intenzív felkészítésébe, illetve a gyakorló lektorok továbbképzésébe is. A gyakorlatban ez azt jelentené,

hogy – kredit-rendszerre épülve – a képzésben részt vevő kollégák egyéni igényeik szerint is választhatnának az érintett egyetemek tantervi kínálatából, amely főbb témaköreit illetően egyébként megegyeznék a nappalis alapképzés tanrendi felépítésével.)

A következő szintet illetően már nem is csupán terv, hanem máris fennálló lehetőség a tudományos fokozatszerzés. A pécsi alkalmazott nyelvészeti **doktori** program egyik elágazása ugyanis éppen a magyar mint idegen nyelv / hungarológia szakterületét képviseli. Ennek önmagában természetesen nem lehet célja pl. a lektori munkára történő felkészítés, viszont megalapozza a hungarológiai kutatás minősítési szintjét, s műhelymunkára ösztönözheti vagy kutatócsoportba szólíthatja akár működő, akár volt lektorainkat, illetve gyakorló magyartanárainkat is.

A hazai felsőoktatási műhelyek közül az ELTE Központi Magyar Nyelvi Lektorátusán a képzés középpontjában a magyar mint idegen nyelv funkcionális leírása, illetve oktatása áll – nyelvészeti és módszertani súlypontokkal, a fővárosi felsőoktatás külföldi hallgatói igényeinek is megfelelően. Felépítésében bizonyos szempontból éppen az arányok ellenkező megoszlását képviseli a Szegedi TE Hungarológia- és Közép-Európa Tanulmányok Tanszékközi Programja a maga széles alapozású hungarológiai szerkezetével, amelyben inkább a komparatistikai megközelítésű kulturális-interkulturális tényezők kerülnek előtérbe.

A három egyetemen folyó alapképzés – a helysajátos előzményeknek és célkitűzéseknek megfelelően – némiképpen sarkítva így tehát három változatot képvisel a magyar mint idegen nyelv / hungarológia szak belső arányai szerint: Budapest a nyelvészetre, Szeged a hungarológiára helyezi a hangsúlyt, Pécs pedig nagyjából 1:1 arányban próbálja egyensúlyba, illetve egységbe hozni a két részterületet. (Lényegében ezt teszi Debrecen is, de az ottani hungarológiai képzés a Nyári Egyetem keretében nem a hazai diákok felkészítését, hanem közvetlenül a vendéghallgatók tanítását szolgálja.)

A bölcsészképesítési követelményeknek az új kreditrendelettel összehangolt egységesítése az 1999. január 23-i budapesti értekezleten indult meg. Ekkor természetesen megkezdtük a *magyar mint idegen nyelv* tanárképes egyetemi szakra vonatkozó képesítési követelmények kidolgozását is. A javaslatételben felkért koordinátorként vehettem részt Szili Katalin kolléganő közreműködésével. Tervezetünk a kívánatos országos *egységesítési* törekvés mellett a szükséges *egyetemsajátos* mozgásteret is biztosítani hivatott, mégpedig nemcsak a jelenlegi szakgazdák (ELTE, PTE), hanem a várható további szakindítók szempontjából is kedvező

mértékben, hiszen a képzést a mindenkori helyi igényekhez és lehetőségekhez is igazítani kell. (Így például nyilvánvalóan más-más adottságokkal kell számolni a fővárosi lektorátusi körülmények között és a regionális, illetve határ menti vidéki központok esetében, ahol viszont ugyanakkor például a tanszék- és intézményközi együttműködések hagyományosan elevebb szálakon kötődnek a hungarológia részterületei között is.)

A cél: olyan szakemberek képzése, akik a magyar mint idegen nyelv / hungarológia elméleti és gyakorlati kérdéseiben egyaránt járatosak, e szakterület alkalmazott nyelvészeti kutatására, valamint a magyar nyelv és kultúra külföldieknek történő oktatására, illetve közvetítésére felkészültek, s ekként a hazai keretek között (nyelvtanfolyamokon, hungarológiai vonatkozású rendezvényeken stb.) nyelvtanári (vagy előadói), a külföldi oktatóhelyeken (egyetemeken és főiskolákon) lektori (vendégtanári) munkára alkalmasak.

Az alapképzés egyetemi szintű, 8 féléves, s okleveles „magyar mint idegen nyelv szakos bölcsész és tanár” képesítést nyújt. A szak felvételének előfeltételei között szerepel (1) a magyar szak, valamint (2) legalább középfokú nyelvvizsga valamely élő (modern) idegen nyelvből. (A tanterv a *Hungarológiai Évkönyv*ben is olvasható.)

A szakon külön szakdolgozat készítenő. A záróvizsgára bocsátás feltételei között szerepel (1) a „C” típusú *felsőfokú* nyelvvizsga (vagy idegen nyelv szakos főiskolai/egyetemi végzettség) bármely élő (modern) idegen nyelvből; valamint (2) a magyar szakos tanulmányok lezárása (előzetesen oklevéllel vagy párhuzamosan abszolutóriummal).

2. A magyar mint idegen nyelv / hungarológia funkcionális leírásának és oktatásának újabb általános és alkalmazott nyelvészeti szempontjairól

A MIH folyamatos megújítása napjainkban – természetesen a mindig is tápláló magyar nyelvészeti alapkutatásokon túl – egyfelől valószínűleg az általános nyelvészetben kikristályosodott *kognitív szemantikai szemlélettől*, másfelől bizonyára a komplex igényű *alkalmazott nyelvészeti* nyitottságtól várhat jelentős ösztönzéseket. Ennek jegyében újszerű alkalmazásra találhatnak a kognitív metaforák szerveződését feltáró szemantika, az intertextuális kapcsolatokra érzékeny *szemiotikai szövegtan*, a modern tipológiára támaszkodó *kontrasztív nyelvészet* és az irodalom jelrendszerén immár túlmutató *komparatív* kultúrákutató legfrissebb eredményei is.

Különösen fontosnak tűnik tehát, hogy a leírás és az oktatás egyaránt lépést tartson ezekkel az új fejleményekkel, s minél előbb átültesse eredményeit a gyakorlatba. A korszerű igényű hungarológiai megközelítés ugyanis minden bizonnyal a kötődések sokféleségének nyitottsága, *a kapcsolatok komplex rendszerének feltárása* felé halad. A kívánatos szintézis tehát magasabb szinten ma és a közeljövőben is újra megvalósítható, ha a hungarológiában számunkra immár hagyománnyá vált *interdiszciplináris* látásmódot az *intertextuális* és *interkulturális* összefüggések nyitott szellemű megragadására is alkalmazzuk, s ekként az egység és a rendszer szerveződésének kutatásává avatjuk.

3. Mérés és értékelés

Miként a magyartanításnak magának, a nyelvtudás értékelésének is föl kell készülnie annak a nehézségnek a kezelésére, amelyet a kontrasztív és a kommunikatív megközelítés dilemmája tartogat a magyar esetében.

A *Hungarológia* 1 (1999)/1–2. számában három írás is, a 2 (2000)/1–2. számban pedig további kettő foglalkozik a magyar mint idegen nyelv vizsgarendszerének kérdéseivel. Már említett új *Évkönyvünkben* magam is megpróbáltam két különböző vizsgarendszer tanulságait szembesíteni a magyar mint vizsganyelv szempontjából. Az egyik vizsgakeret a hagyományos magyar *állami* nyelvvizsga, a másik az *európai* (ECL) nyelvvizsga. Szembenállásukat valószínűleg túlzott leegyszerűsítés volna a nemzeti és a nemzetközi vizsgatípus kettősségére redukálni. Egyrészt azért, mert éppen a magyar mint idegen nyelv szempontjából tekintve egyik sem jelent elsődleges keretet, hiszen a magyar mindegyikbe utólag és többedmagával együtt került bele, így tehát az elnyert egyenrangú helyzettel a kényszerű alkalmazkodás is velejár. Másrészt pedig éppen az európai vizsgamodell megfelelően közelíthető a kívánatos nemzeti modellhez, így tehát a nemzetközi kereten belül mozogva is elképzelhető a magyar szempontjából (vagyis „nemzeti” tekintetben) ideális megoldás. Ennek megfelelően vázoltam a *követelményszintek* kommunikatív meghatározását, a *mérés és értékelés* sajátosságait, s ennek fényében szoltam az egybevetésből adódó, valamint a magyar nyelv *tipológiai alkatából és nyelvsajátos vonásaiból* következő tanulságokról is.

Ettől függetlenül is kétségtelen, hogy a magyar vizsgarendszer ügye – a jelenleg sokszínű megoldásokkal szolgáló helyzet fenntartását további türelemmel szemlélve is – megnyugtató megoldásra vár.